

Herindeling van landelijk gebied: kansen voor landbouw én natuur

Friso de Zeeuw (adviseur gebiedsontwikkeling en emeritus hoogleraar Gebiedsontwikkeling TU Delft), 7-7-20

Een verkorte versie van dit artikel is gepubliceerd in het juninummer van 'Vork', tijdschrift over de voedselketen.

Scheiden of verweven van landbouw met natuur? In ons kleine land waar elke snipper grond intensief gebruikt wordt, speelt deze discussie al decennia lang. Het beleidsideaal was om natuur in kleinschalige landschappen te verweven met hoogproductieve, grootschalige en intensieve landbouw.

Landschapspijn

In plaats van een vreedzame vermenging van functies zien we in veel regio 's 'frustratielandschappen'. Natuur en landbouw houden elkaar daar in de klem. Dit soort landschappen zijn bijvoorbeeld aan te treffen in veenweidegebieden van het Groene Hart, Waterland en in Friesland. Boeren voelen zich beknot in hun bedrijfsuitoefening en toekomstperspectief. Natuurliefhebbers – en zij niet alleen – maken zich druk om het verdwijnen van weidevogels en lijden aan 'landschapspijn'.

Daarnaast bestaat dringende behoefte aan ruimte voor woningbouw, duurzame energieproductie, bedrijventerreinen (logistiek) en infrastructuur. Transformatie en verdichting leveren een substantiële bijdrage aan het oplossen van ruimtelijke opgaven, maar daarmee redden wij het niet.

Grote gebiedseenheden

De oplossing moeten we onder meer zoeken in de aanwijzing van grotere gebiedseenheden, met een duidelijker onderscheid tussen regio's waar natuur en landschap prioriteit hebben en

kerngebieden voor de hoogproductieve landbouw. Zo komt een einde aan de versnippering en kunnen de agrarische sector én de natuur zich beter ontplooien. Rondom natuurgebieden krijgt extensieve, natuur-inclusieve landbouw de ruimte en ontstaan grote buffer- en verbindingzones. Dat helpt ook bij het oplossen van stikstofproblematiek.

Met deze optimalisatieslag zou de agrarische sector met aanmerkelijk minder dan het huidige areaal landbouwgrond toe kunnen om even veel te produceren als nu. Deze wijsheid stoelt onder meer op onderzoek van de Wageningse hoogleraar Rudy Rabbinge die het in 1992 uitwerkte [in het rapport 'Grond voor keuzen'](#) van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Onlangs pleitte een bijzondere coalitie van oud-ministers (Veerman en Winsemius), hoogleraren en ecomodernisten opnieuw voor [deze benadering](#). En ook de [Stikstofcommissie Remkes](#) zit in haar eindadvies op dezelfde lijn (blz. 47/47).

Voorwaarde is dat de agrarische productie plaatsvindt op de meest vruchtbare gronden en daar de ruimte krijgt. Ook het recent verschenen [advies van de RLI](#) 'Bodem bereikt' pleit voor het type landbouw dat past bij de grondsoort die zich daar het beste voor leent.

Grove contouren

De grove contouren van deze 'agrarische hoofdstructuur' zijn niet zo ingewikkeld. Door de ooghalen bezien tekenen zich de kerngebieden zich af. Landbouw krijgt de ruimte in een strook van vruchtbare kleigronden van Zeeuws-Vlaanderen en West-Brabant en de rijke graslanden in het westen, via de Flevopolders tot in Friesland en Groningen.

De agrarische bedrijven moeten ook in deze kerngebieden voldoen aan randvoorwaarden van milieu, gezondheid en ruimtelijke ordening. Inzet van moderne technologie is randvoorwaarde.

Voor de niet-grondgebonden landbouw geldt een apart voorstel. In 'agroparken' worden de varkensstallen, kippenschuren en kassen geconcentreerd. Concentratie maakt het mogelijk om de systemen zo te sluiten dat de externe (overlast-)effecten geminimaliseerd worden. Velen hebben moeite deze vorm van veehouderij als vorm van industrie te zien, maar dat is nu ook al de realiteit, maar dan onder suboptimale omstandigheden.

De Wageningse hoogleraar Martha Bakker heeft op basis van deze gedachten in 2019 voor Noord-Brabant een eerste schets aan het papier toevertrouwd, onder de titel ['Een toekomstvisie voor het landelijk gebied'](#). Deze ideeën worden nu verder uitwerkt in een uitgebreide studie.

Met formulering van de hoofdlijnen zijn we er uiteraard niet. Daarmee begint het pas. Allereerst gaat het om verwerving van maatschappelijk draagvlak en gaat om adoptie van de visie in de politieke arena. Hier zoek zich een unieke gelegenheid voor, want de regering heeft aangekondigd dat zij nog dit jaar wil komen met een *Nationaal Programma voor het landelijk gebied*. Het beleid van minister Schouten koerst tot nu toe evenwel op een geleidelijke transitie naar kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw. Zij lijkt de strategie 'verweving overal' aan te hangen.

‘Doe het niet’

In het maatschappelijk debat komt de weerstand en verzet komt van twee kanten. De agrarische sector zal opposeren tegen het verlies van landbouwareaal en tegen de aanpassing van de bedrijfsvoering buiten de landbouwkerngebieden. Mensen met affiniteit voor natuur landschap vrezen daarentegen dat het in het landbouwkerngebieden ‘onleefbaar’ wordt vol landbouwgif, met kale, lege vlaktes en een morsdode bodem. Zij bepleiten overal natuurinclusieve kringlooplandbouw. Hans Leeftang heeft zijn tegenargumenten weergegeven in het artikel onder de veelzeggende titel [‘Doe het niet’](#).

Daarnaast blijft de visie papier als zij niet wordt voorzien van een uitvoeringsstrategie. De nieuwe gebiedsindeling van natuur- en landbouwgebieden krijgt pas betekenis bij de realisering op regionale en lokale schaal. Uitwerking en realisering vergt een lange adem; waarschijnlijk een periode van ca. 30 jaar. Niet zo gek, want aan ook de realisering van de ecologische hoofstructuur (nu: Natuurnetwerk Nederland, NNN) wordt al 27 jaar met vallen en opstaan, maar gestaag gewerkt.

Afbakening en herschikking van landbouw- en natuurgebieden zal op verschillende plaatsen een heftige, emotionele belangenstrijd met zich mee brengen. Binnen het huidige bestel zullen de provinciebesturen vooral de kolen uit het vuur moeten halen. Dat vergt stuurmanskunst en de inzet van een ruim, door de rijksoverheid beschikbaar te stellen budget. Denk bijvoorbeeld aan uitkoop en verplaatsen van landbouwbedrijven, aankoop en herinrichting van verbindingzones, opzet van herverkavelingsprojecten en inzet van andere instrumenten. Het ligt voor de hand hierbij de expertise van het Kadaster te volle te benutten.

Resumerend

De herindeling van het landelijk gebied biedt Nederland kansen voor landbouw, natuur en voor andere ruimte-vragende functies. Het komende *Nationaal Programma voor het landelijk* is de uitgelezen beleidsplek in deze visie te verankeren. Dat dit ambitieuze concept steun vindt bij experts, is aardig maar volstrekt onvoldoende. Op moment ontbreekt nog voldoende politiek en maatschappelijk draagvlak.

Laten we het basisidee concreter maken, met een houtskoolschets van de gebiedsindeling, met een beeld hoe de landbouwkerngebieden en vergrote natuurzones eruit komen te zien en met de contouren van een uitvoeringsstrategie. Dat geeft het debat meer houvast en kan koudwatervrees wegnemen.